

STANISLAV BOHADLO (KUKS)

**GIOVANNI GIACOMO KOMAREK BOEMO,
(1648 Hradec Králové – ante 9. 4. 1706 Řím),
HRADECKÝ (NOTO)TISKAŘ V ŘÍMĚ¹**

Pozapomenutý typograf Jan Jakub Komárek vstoupil do literatury jako tiskař a nototiskař, písmolijec i vydavatel.² Svým dílem, vlivem i osobními kontakty

¹ Bohadlo, Stanislav: *Giovanni Giacomo Komarek Boemo (1648 – 1706), hradecký nototiskař v Římě*, habilitační práce obhájená na Palackého univerzitě v Olomouci, Kuks 2006, 184 s. + přílohy

² Moroni, G.: *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica...*, Venezia 1840: „Komarek Giacomo stamp. romano“; Eitner, R.: *Buch- u. Musikalienhändler, Buch- u. Musikaliendrucker. Monatshefte für Musik-Geschichte*, Leipzig 1905, Jr. 37, Beilage 122. Cit. dle Chyba, K.: Jan Jakub Komárek, český tiskař v Římě In *Ročenka Univerzitní knihovny v Praze*, Praha 1958, s. 162; Sartori, C.: *Dizionario degli editori musicali italiani (Tipografi, incisori, librai e editori)*, Firenze 1958, s. 86; Noack, F.: *Das Deutschtum in Rom seit dem Ausgang des Mittelalters*, Deutsche Verl.- Anst., Berlin-Leipzig-Stuttgart 1927, reprint Aalen 1977, I s. 270, II s. 328; Trolda, E.: *Komárek Jan Jakub*. Čas. Národního muzea 102 (1928), s. 312–313. Chyba, K.: Jan Jakub Komárek, český tiskař v Římě In *Ročenka Univerzitní knihovny v Praze*, Praha 1958, s. 163; Chyba, K.: Jan Jakub Komárek, český tiskař v Římě In *Ročenka Univerzitní knihovny v Praze*, Praha 1958, s. 163; Kollmann, I.: *Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas Mohemicas illustrantia*. Prodromus, Pragae 1939, str. XXIV, CCLXV; Sartori, C.: *Dizionario degli editori musicali italiani (Tipografi, incisori, librai e editori)*, Firenze 1958, s. 86; Vogel, E. – Einstein, A. – Lesure, DF. – Sartori, C.: *Bibliografia della musica italiana vocale profana pubblicata dal 1500 al 1700*, Pomezia 1977; Barberi, F.: *Libri e stampatori nella Roma dei papi* In *Per una storia del libro*, Roma 1981, s. 211; Lindgren, L.: *Il dramma musicale a Roma durante la carriera di Alessandro Scarlatti (1660 – 1725)* In *Le muse galanti. La musica a Roma nel settecento*, Istituto della Enciclopedia italiana, ed. B. Cagli, Roma 1985, s. 158 a 160; Wing, J. M.: *Dictionary Catalogue of the History of Printing*, Boston, MA, 1961 – 1981; Beránková, H.: *Tiskařská rodina Komárků v Římě*, diplomní prác na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, ved. P. Mašek, Praha 1995, 128 s. + obrazové přílohy (dále Beránková I). Ve zkráceném znění bez Soupisu tisků: Beránková, H.: Činnost tiskařské rodiny Komárků v Římě In *Miscellanea*. Oddělení rukopisů a starých tisků, Národní knihovna ČR, 12/1995, s. 59 – 71 (dále Beránková II). Za laskavé zapůjčení obou publikací děkuji autorce; Borecký, J.: *Stručný přehled dějin české hudby*, Politika, Praha 1928; Racek, J.: *Česká hudba od nejstarších dob do počátku 19. století*, Praha-Brno 1949; Černušák, G., Štědroň, B., Nováček, Z.: *Československý hudební slovník osob a institucí*, SHV Praha I (1963), II (1965); Vysloužil, J.: *Hudební slovník pro každého* II, Vizovice 1999;

se dotýkal nejvyšších pater římských učenců, proslulé římské akademie Arkádie, kardinálů, papežského dvora a tiskl výpravné knihy s rytinami o římských památkách, architektuře i triové sonáty Arcangela Corelliho a libreta k oratoriím Alessandra Scarlattiho.

Údaje o jeho původu a úmrtí však zůstaly neznámé. Právě na základě nových údajů patří systémově do hudební kultury mezi tzv. „Tre Boemi in Italia“,³ kteří používali přídomek Boemo: Giovanni Giacomo Komarek Boemo (1648 – 1706), A.R.P.M. Boleslaus Czernohorski, Padre Boemo (1684 – 1742), Giuseppe Misliwecek, detto il Boemo, Accademico Filarmonico (1737 – 1781). Svými životopisy souvisle pokrývají dlouhý časový úsek od roku 1648 do roku 1781, avšak jejich skutečný pobyt v Itálii je kratší a osobně se nikdy nesetkali ani v Čechách, ani přímo v Itálii.

Máme-li hodnotit Komárkův podíl na kulturním a hudebním životě Říma, Itálie, Čech i celé Evropy, je nezbytné potvrdit jeho „český“ původ, vymezit jeho samostatnou činnost a oddělit ji od tiskařské dílny, která nesla jeho příjmení KOMAREK ještě další desítky let, nejméně do roku 1770.

Bez dokladů musíme zatím ponechat jeho osudy před příchodem z Čech do Říma (1669/1672). Rozhodujícím faktorem jeho přijetí mezi korektory a sazeče papežské tiskárny Kongregace de Propaganda Fide v Římě byl nepochybně patronát (přátelství, doporučení, rodinné vztahy?) se Zaccaria Dominikem Aksamitkem, *Boëmo Pragensis* (1611 – 1691), (tedy už čtvrtou a nejstarší osobností z Čech v Itálii), který od roku 1661 fakticky řídil činnost této tiskárny vydávající misionářské knihy v orientálních jazycích. Komárek s ním dokonce bydlel ve společné domácnosti v Collegio Nazareno od roku 1678, krátce poté, co se oženil s Římankou Lavinií Natalini. První, dosud neznámý Komárkův samostatný tisk *EPISTOLA AD EMINENTISSIMUM PRINCIPEM FRANCISCUM BARBERINUM S.R.E. CARDINALEM VICECANCELLARIUM ...* je už z roku 1676. V letech 1678 – 1695 se tiskařské rodině Komárkových narodilo celkem 8 dětí. Společenský i profesionální profil tiskaře ilustrují na jedné straně kmotři jeho dětí (kreslíř a rytec Pietro Aquila, nejstarší z kardinálů Odoardo Cybo, historik, archeolog a fyzik Giovanni Giustino Ciampini, Maria Josefa z Martinic, manželka císařského vyslance u papežské stolice aj.) a na druhé straně tiskařské práce, které vykonával zejména pro kardinály Pamphiliho a Ottoboniho a jejich hudební chráněnce A. Corelliho a A. Scarlattiho. Léta 1693 až 1701 lze podle množství a závažnosti produkce považovat za vrcholnou fázi jeho tisků a nototisků, kdy ročně expedoval až 18 tisků. Dnes evidujeme 166 jeho titulů. Z let 1687 až 1696 pochází třináct tištěných libret k římským oratoriím z Komárkovy dílny „All’ An-

Smolka, J. a kol.: *Dějiny hudby*, TOGGA, Brno 2001; Burghauser, J.: Nototisk, In Fukač, J., Vysloužil, J., Macek, P.: *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 627 – 628.

³ Bohadlo, S.: *Tre Boemi in Italia*, Hudební rozhledy, roč. 61 (2008) I. Úvod **1/50**; II. Jan Jakub Komárek Boemo (1648 – 1706) **2/50**; III. **3/46**; IV. **4/48**; V. **5/50**; VI. **6/48**; VII. A.R.P.M. Bohuslaus Czernohorski, padre Boemo (1684 – 1742) **7/52**; VIII. **8/48**; IX. **9/48**; X. Giuseppe Misliwecek, detto il Boemo, accademico fi larmonico; (1737 – 1781) **10/50**; XI. **11/52**; XII. **12/38**

gelo Custode“ (U Strážného anděla), později přímo naproti římské fontány „Alla Fontana di Trevi“. Nejvýraznější položkou jeho celkového tiskařského profilu je 15 tisků triových sonát corelliovského okruhu z let 1689 až 1706.

Syn provazníka z „Klásterského domu“ na předměstí Hradce Králové

Patnáctisvazkové dějiny Hradce Králové z let 1799–1818 i rekonstrukce knihovny jejich autora, královéhradeckého historika, jezuity P. Františka de Paula Schwendy (Švenda, 1741–1822) ukazují, že tento historiograf o existenci rodáka Jana Jakuba Komárka skutečně nic nevěděl.⁴

Domácí i zahraniční badatelé (Noack 1927, Chyba 1956, Tinto 1973, Beránková 1995) vycházeli z určení národnosti podle přídomku „Boemo“ (Bohemis, Boëmi, Bohemus, Bohemio), které tiskl Komárek v impressu za svým příjmením téměř důsledně celých třicet let v období 1676 až 1706. Přesto ho Noack řadí mezi německou enklávu působící v Římě. Vyplývá to však i z dobového chápání Čech jako jedné z německých zemí. V tomto smyslu píše ostatně Johann Jacob Hofmann (1635–1706) ve svém *Lexiconu Universale...* z roku 1698 o Čechách jako „Germaniae regio“ a o Praze jako „urbs Germaniae amplissima, Bohemiae regia“.⁵ V římských matričních záznamech je Komárkova provenience uváděna také jako „Joan Jacobus Commarettich à Boemia“.⁶ Obdobně se tento přídomek uplatňoval v rukopisných záznamech o B. M. Černohorském (1684 – 1742) jako „Padre Boemo“ a v tisících libret Josefa Myslivečka (1737 – 1781) v podobě „il Boemo“ (nikdy však jako Arbesova literární fikce „il divino Boemo“!).⁷ V jiných římských matričních pramenech čteme ještě upřesnění města: „Komarek Regino-gradencensis“, v roce 1684 např. v podobě „Dominus Joannes Jacobus Komarek filio

⁴ Švenda, F. de Paula: *První zlatý a Stříbrný Obraz Města Králové Hradce nad Labem. V Králové Hradci, 1799*; Johanides, J.: *Knihovna P. Františka de Paula Švendy*. Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Hradec Králové 2001

⁵ Hofmann, Johann Jacob (1635–1706): *Lexicon Universale, Historiam Sacram Et Profanam Omnis aevi, omniumque Gentium; Chronologiam Ad Haec Usque Tempora; Geographiam Et Veteris Et Novi Orbis; Principum Per Omnes Terras Familiarum [...] Genealogiam; Tum Mythologiam, Ritus, Caerimonias, Omnemque Veterum Antiquitatem [...]; Virorum [...] Celebrium Enarrationem [...]; Praeterea Animalium, Plantarum, Metallorum, Lapidum, Gemmarum, Nomina, Naturas, Vires Explanans. - Editio Absolutissima [...] Auctior [...]. - Leiden: Jacob. Hackius, Cornel. Boutesteyn, Petr. Vander Aa, & Jord. Luchtmans, 1698. MATEO, <http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/hofmann.html>*

⁶ Archivio storico del Vicariato (ASV), Roma, Parr. di S. Andrea delle Fratte, Battezzati, Lib Ius 1674 – 1685, fol. 29r, č. 280

⁷ Bohadlo, S.: Styria – „The Third“ Home for Bohuslav Matěj Černohorský? (When, Where and Why did Padre Boemo die?) In COLLOQUIUM. *Wenn es nich Österreich gegeben hätte...*, ed. P. Macek, Brno 1997, s. 144 – 147; Bohadlo, S.: *Josef Mysliveček v dopisech*. Knížnice Opus musicum, Brno 1989

quando Nikolai a Boemia Regino Radicensis“.⁸ Ve spisech římského kapitolního notáře Antonia Cimarrona se objevuje v roce 1690 identifikace jednoho z klientů jako „Sig[no]r Gio. Comerech figliolo del Q[uan]o Nicoló da Regia Radecensi in Bohemia Commorante in Roma“⁹ nebo latinsky v podobě „D. Jac[ob]o Comerech filio q[uodda]m Nicolai de Regina Redecensis in Boemia Urbis Incole“.¹⁰ Tady se poprvé dovídáme, že Komarkův otec byl měšťanem – obyvatelem města Hradec Králové. *Soupis poddaných podle víry* z roku 1651 v Hradci Králové v „Kláster-ském domě“ na „Předměstí“ (Suburbium) zaznamenal vedle pekaře, mazače, tkalce a nádeníka i rodinu Komárkovu:

Jméno	Příjmení	Profese	Věk
Mikuláš	Komárek	provazník, soused	28 k
Magdaléna		žena jeho	29 k
Jan		syn jejich	3 -

Vzhledem k tomu, že celý Generální rejstřík k *Berní rule* z roku 1654 i s rekonstrukcemi údajů podle *Soupisu poddaných podle víry* zná v Čechách pouze dva Komárky, a přitom je z Hradce Králové jen jediný, jménem Mikuláš = Nikolaus (italsky Nicoló), považujeme za dostatečně prokázané, že **Jan Jakub Komárek se narodil v Hradci Králové v deklarovaně katolické rodině provazníka v roce 1648**.¹¹ Zpřesňujeme tak dosavadní komárkovské bádání,¹² které klade jeho narození do roku 1650 podle každoročních nepřesných záznamů s uvedením věku v registrech *Stato d'Anime* z římských farních archivů. Provaznický cech v Hradci působil od 16. století a řídil se artikulemi z roku 1590. Nebyl nikdy velký, v roce 1654 zde byli jen dva provazníci, přitom druhý z nich, Jakub Beran, bydlel v tomtéž domě jako Mikuláš Komárek, a o sto let později měl zase jen dva členy cechu.¹³ Z archiválií se dochovalo jen nepatrné torzo a v *Knize početní* z let 1763 – 1855 se příjmení Komárek už neobjevuje. Přesnější identifikaci rodičů a sourozenců znemožňuje absence matrik, protože nejstarší hradecké záznamy se dochovaly až od roku 1667. V těchto záznamech se nám nepodařilo nalézt úmrtí

⁸ ASV, Roma, Parr. di S. Andrea delle Fratte, Battezzati, Lib Ius 1674 – 1685, fol. 94v, č. 782.

⁹ Archivio Capitolino, Roma. Viz příl. I

¹⁰ Archivio capitolino (AC), Roma, Rubriche CC, 1689 - 1694 Jo. Antonius Cimarronus, sec. 26, T. 22, příl. I a III

¹¹ *Soupis poddaných podle víry*, Hradecko – Bydžovsko, díl 1., s. 382. Za informaci děkuji dr. J. Pavlíkovi ze SOA Hradec Králové; Černý, V. – Červená, J.: *Berní rula 1654. Generální rejstřík*, sv. I A - L, Libri, Praha 2003, s. 801

¹² Noack uvádí rok narození 1650 – 1652, Tinto 1650, Chyba tento údaj nezkoumá, Beránková se přiklání k Tintovi. Srv. Tinto, A.: Giovanni Gicaomo Komarek tipografo a Roma nei secoli XVII-XVIII ed i suoi campionari di caratteri. *La bibliofolia*, Rivista di storia del libro e di bibliografia, LXXV (1773), č. 2, s. 189 – 225.

¹³ Zimmermann, P.: *Hradecké cechy, sdružený inventář 1509 – 1859 (1894)*, rkp. SOA Hr. Králové, s.a., s. 67

ani jednoho z rodičů Mikuláše nebo Magdalény. Je tedy zřejmé, že oba rodiče zemřeli před rokem 1667, matka dříve než dosáhla 45, otec 44 let.

Pro **období 1648 – 1669/1672** (od narození po Komárkův příchod do Říma) nejsou zatím známy žádné životopisné prameny, i když z průběhu jeho profesionální kariéry vyplývá, že někde získal dobré vzdělání a že měl i jazykové dispozice. Nebylo to však patrně v zahraničí. Např. z matrik University Ludwiga-Maximiliana je zřejmé, že v 16. a 17. století v Mnichově studovalo ke stovce „studentes aus Böhmen“, kteří ovšem výhradně zastupovali šlechtické rody jako „Czernin, Hodieowsky, Kinsky, Kolowrat - 6x, Lobkowitz 9x, Martinitz, Schlick, Swihowvsky, Sternberg, Waldstain, Wratislaw de Mitrouic“.

Komarek členem jezuitského řádu podle dochovaných katalogů zcela jistě nebyl.¹⁴ Studoval patrně na některém jezuitském gymnáziu - v Hradci Králové nebo v jiných místech (Kutná Hora, Jičín, Svídnice, Kladsko, Praha?). Podle Josepha de Jouvancy v římském tisku Jiřího Plachého („Georgius Plachi, Caelaturam & Characterum Fusoriam Profitentis“) *Historiae Societatis Jesu pars quinta* z roku 1710 bylo v „Provincia Bohemiae“ celkem 77 řeholních domů včetně rezidencí s 1182 členy a 564 kněží,¹⁵ německý název města „Königgratz“ přeložil jako „Krolovnahora“. Komárkův vnuk Francesco Bizzarini vytiskl ve zděděné „Typografia Komarek“ v roce 1749, tehdy už na Platea Sciarra na via Cursus (Corso) v Římě podobný *Catalogus provinciarum, domorum, collegiorum, residentiarum, seminariorum, & missionum Societatis Jesu* i s mapou světa znázorňující rozšíření Tovaryšstva.¹⁶ Ani zde však nejsou seznamy členů, natož studentů gymnázií. Podle sdělení J. Kolářka SJ z Říma nejsou v římském archivu ARSJ žádné centrální katalogy studentů jezuitských gymnázií v jednotlivých provinciích.¹⁷

Komarek by také mohl prodělat učňovská léta např. v jezuitské (klementinské) tiskárně v Praze, která od roku 1648 mohla podle privilegia Ferdinanda III. přijímat učně a vydávat jim tovaryšské listy. Takoví zde strávili zpravidla čtyři roky a pak odcházeli na zkušenou do ciziny. Jeho učení by pak spadalo do doby před rokem 1669, nelze to vyloučit ani prokázat, protože dochované údaje o učních

¹⁴ Děkuji dr. M. Svatošovi za nahlédnutí do Fischerova seznamu členů SJ v České provincii.

¹⁵ Juvencius, Josephus: *Historiae Societatis Jesu pars quinta*, Romae 1710, Ex Typographia Georgii Plachi, Caelaturam & Characterum Fusoriam Profitentis, Apud S. MARCUM, str. 963–4 PROVINCIA BOHEMIAE. Online faksimile MATEO, <http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenahist/hsj/t52/jpg/s964.html>

¹⁶ Beránková neuvádí. *Catalogus provinciarum, domorum, collegiorum, residentiarum, seminariorum, & missionum Societatis Jesu anno MDCCXLIX. Romae, ex Typographia Komarek in Platea Sciarrae in via Cursus.* Vložená mapa „Societas Iesu per mundum universum diffusa ...“

¹⁷ V korespondenci římského generalátu s Českou provincií jsou jednotlivé svazky (ARSJ Epp. Gen. Boh.) vedeny podle let, měsíců a dní, aniž by existoval rejstřík. Sem by se jméno studenta dostalo jen v případě, že by se jednalo o nějakou velmi závažnou událost. Ve výročních zprávách (litterae annuae) byly k jednotlivým gymnáziím tiskem vydány jen počty studentů. Za informace o stavu římského archivu vděčím P. J. Kolářkovi, SJ. Řím.

v jezuitské tiskárně jsou k dispozici jen nesoustavně.¹⁸ Od roku 1655 (do 1660) zde byl mj. prefektem Bedřich Briedel.

Ostatně Komarkův pozdější vydavatelský profil i sekundární detaily by jeho dobrý vztah k jezuitskému řádu jen potvrzovaly. Inventura jeho pozůstalosti z roku 1706 zaznamenala v jeho úmrtním domě na dnešní římské ulici Tor dei Conti vedle dvou menších i jeden 40 cm (dva a půl pídě) vysoký obraz Sv. Ignáce ve zlaceném rámu.¹⁹ Podle jezuitského předpisu *Ratio studiorum* představovalo studium ročníky principia, rudimenta, syntaxis, humanitas, rhetorica (celkem šest let) a šest roků vyššího studia – dvouletá facultas artium a čtyřletá theologia. Narodil-li se Jan Jakub v roce 1648 a vstoupil-li v sedmi letech do školy, ukončil by studium v 19 letech, tj. asi v roce 1667.

Poslední fáze tiskárny a smrt zakladatele (1701 – 1706)

Presso S. M. della Pietà del P. Caravita (1701–1702), Presso la Torre del Grillo (1702–1705; 1706–1708) = Casa del Rosi (1705–1706)

V lednu roku 1700 přijel do Říma císařský vyslanec hrabě Leopold Joseph Graf von Lamberg (1653–1706), který tak zúročil svou tříletou kavalírskou cestu. Lamberg, který by za normálních okolností jistě Řím ohromil svou velkorysostí a smyslem pro nádheru, avšak ze strany papežské kurie cítil velkou rezervovanost. Ačkoliv mu pomáhal kardinál Grimani a o mnohých věcech na papežském dvoře raději mlčel, přesto se mu nepodařilo získat papeže Klementa XI., aby udělil investituru arcivévodovi Karlovi jako španělskému králi a uznal jeho vládu v Neapolsku a v Lombardii. V roce 1702 Lamberg do Vídně hlásil, že s císařovými lidmi je tu zacházeno jako s křesťany za časů Diokleciána. Jeptiška, která prorokovala vítězství Rakouska nad Francií, skončila v desetiletém žaláři. V této situaci se mohl Komárek těžko pohybovat a ať se přiklonil k jedné nebo druhé straně, vždy to pro něho bylo nebezpečné. Nakonec z jeho lisu vyšel tisk, který proklamoval arcivévodu Karla za španělského krále. Komárek byl v roce 1703 za procísařské postoje uvězněn²⁰ a znamenalo to pro něho těžkou ránu v jeho profesionální a zřejmě i životní kariéře.

V kritickém roce 1703 zachytily římské notářské prameny ještě jednu Komárkovu majetkovou událost. Zdá se, že se tiskař obrátil na svého notáře Cimarrona 20. září 1703 patrně ve finanční nouzi s žádostí o uzavření smíru mezi ním (Komárkem) a Římanem Petrem Tomášem Schinderem.²¹ Jednalo se o dům v Rione Monti, stojící na pozemku sester kláštera S. Lorenzo in Pane e Perna, v dané chvíli

¹⁸ Koldová, M.: Jezuitská tiskárna v Praze (1635 – 1773): na základě pramenů z Národního archivu in: *Sborník prací Národního muzea v Praze*, ř. C, sv. L (2005), č. 1–4, s. 10

¹⁹ „Un altro quadro in mezzo à dd. di due palmi, e mezza in circa cornice dorata rapp[resentan]te S. Ignatio.“ Viz. příl. VI.

²⁰ Noack, s. 31, pozn. 2) na s. 354

²¹ Viz příl. V

li obývaný jistým Giacomo Piassinim. Ponecháme-li stranou detaily týkající se Komárkova domu, jsou důležité tři závěry, ilustrující jeho hospodářské postavení: 1. Komárek v tomto domě nikdy nebydlel a byl od roku 1690 spíše jen obrazem jeho majetku, 2. V roce 1703 se však v těsné souvislosti s obviněním a trestem nachází v dlužích. 3. Zdá se, že Komárek našel v jistém Filippu Cellestim svého zachránce v okamžiku, kdy se od něho přízeň papežského dvora otočila zády.

Sledujeme-li v těchto letech Komárkovo bydliště, jeho stopa právě v roce 1700 v pramenech a tiscích na čas mizí. Nebydlí už na rohu náměstí di Trevi a ulice Muratte. Noack píše o stěhování Komárkovy tiskárny po roce 1700 do budovy S. M. della Pietà del P. Caravita naproti jezuitské koleji, tj. v ulici vedoucí z Piazza di Sciarra, na západní straně via del Corso, k průčelí kostela S. Ignazio. Frekvence (dochovaných) tisků zásadně poklesla a je cítit, že Komárek se dostal do potíží poptávky a tedy finančních i politických, které souvisely s napětím mezi císařským a papežským dvorem. Není jisté náhodou, že v intervalu let 1701 – 1706 zná dosavadní literatura pouze 12 tisků. I když doplníme tuto evidenci o další 4 dosud neznámé tituly: *Etymologiae Graeco-Latinae* Nicolas du Mortiera (Komárek 1703), *Religio Evangelica* J.B.C. Gleiffheimba (J. J. Komárek 1703), propapežský tisk *V. Brevissima Epitome* o arcikancelři university La Sapienza z roku 1705²² a *Le Similitudini della Commedia* Dante Alighieriho v překladu Carlo D' Aquina (Komárek 1707),²³ jeví se činnost tiskárny před kritickým rokem 1706, ale i poté zcela ochromena. Také deformované znění tiskařova příjmení v impresu knihy *V. Brevissima Epitome* – „Komarecek“ - svědčí o tom, že sám už na tisk nedohlžel.

V roce 1701 ještě nefigurují jména Komárkovy rodiny ani v další farnosti SS. Quirico e Giulitta u antického Foro di Augusto. Zdejší registr duší²⁴ zaznamenává padesátiletého (ve skutečnosti dvaapadesátiletého) Komárka jako tiskaře s rodinou až při následném sčítání lidu (1702). Nejstarší dospělý syn Jan Křtitel (Giovanni Battista) však už s rodinou nežije. Noack prvně zmiňuje přestěhování Komárkova syna do Neapole bez udání bližšího data a připomíná i jeho návrat zpět do Říma v prosinci roku 1722.²⁵ Důkazem toho, že Giovanni Battista se u otce dobře vyučil, neměl však v Římě v nepříznivé době šanci na samostatnou existenci, a přitom mohl sám provozovat knihtisk, je práce o drahokamech Josepha Gonnelliho *Thesaurus philosophicus, seu de gemmis et lapidis pretiosis. Napoli. Komarek 1702*,²⁶ kterou Komárkův syn vytiskl v Neapoli. V tomto roce bydlel G.

22 *V. Brevissima Epitome della giurisdizione e podestà del Cardinal camerlengo di s. Chiesa, nella dignità di arcicancelliere dello studio generale della curia, e città di Roma, detta volgarmente la Sapienza, Roma, 1705, nella stamperia Komarecek [!].* Monori, G.: *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica...*, Venezia 1840, díl III, s. 304

23 Bohadlo, S.: *Giovanni Giacomo Komarek Boemo, stampatore romano / Jank Jakub Komárek Boemo, římský tiskař (*1648 Hradec Králové – řante 9. 4. 1706 Řím). CATALOGO / KATALOG.* Tiskárna Losenický Nové Město nad Metují 2008, s. 36 - 38

24 AV Roma, *Stato /dell' /Anime / 1696 al 1709/ SS. Quirico e Giulitta I*

25 Noack, s. 328

26 GONNELLI, JOSEPHUS: *THESAURUS PHILOSOPHICUS, SEU DE GEMMIS ET LA-*

G. Komárek s rodinou v „Casa già del Rosi“, v domech („Isola in contro al Monastero“) naproti kláštera dominikánek della S. Annunziata.²⁷ Nejednalo se však o žádný skutečný „ostrov“,²⁸ ale o skupinu domů v dnešní ulici Tor dei Conti. Zde je celá rodina v registrech duší vedena v letech 1701 – 1708. Tisková impresa lokalizují Komárkovu adresu jako Presso la Torre del Grillo (1702 – 1705) nebo Casa del Rosi (1705 – 1706). Alla Torre della Salita del Grillo sídlila mj. od roku 1626 proslulá „tipografia per le lingue orientali“ Kongregace, kdy byla vybavena 14 sadami písma.²⁹ Soupis duší z roku 1706 však už zaznamenává pouze údaj o vdově: „Lavinia Natalini V[edova] q[uoddam] Gio. Giac. Komarek“.³⁰ Vzhledem k tomu, že matrika zemřelých z této farnosti se pro rok 1706 nedochovala, je to prozatím hlavní údaj o úmrtí zakladatele tiskárny Jana Jakuba Komarka. Náš nález soupisu pozůstalosti z Archivio Capitolino upřesňuje nejprve tuto informaci tak, že Komárek zemřel před 19. dubnem 1706, tj. předtím, než notář Dominicus de Rubeis (Rossi) zahájil inventuru a soupis jeho pozůstalosti. Úřední výkon však casu evidoval už od **9. dubna 1706**,³¹ což je přesnější údaj **ante quem Komarkovy smrti**. Protože se soupis farníků pořizoval obvykle o velikonocích a v roce 1706 připadly velikonoce na 4. dubna (neděle), je možné, že Komárek umírá už před 4. dubnem 1706, když v registru duší pro běžný rok jeho jméno chybí. Stanovení přesnějšího data Komárkovy smrti je důležité nejen z formálních důvodů, ale z dosavadních prací je zřejmé, že ohrazení Komárkovy činnosti autoři buď vůbec nebrali v úvahu a jednoduše spojovali celou existenci firmy Komarek do jednoho bloku,³² nebo se odhad pohyboval ve značném rozptylu: Noack kolem r. 1710, Chyba 1704–1716, Tinto a podle něho i Beránková 1705–1706.

Podrobná inventura a obsáhlý soupis Komárkovy pozůstalosti je dosud neznámým a zároveň nejobsáhlejším rukopisným pramenem, který vedle data úmrtí umožňuje vysvětlit řadu dalších dohadů. Celé portfolio se skládala ze tří časových fází i dochovaných akt:

První dokument „Adhibitio hereditatis D. Jacobi Komareche Pro D.D. Joanne Baptistae et filiis de Komarech“ z 19./20. 4. 1706 reflektuje přítomnost pozůsta-

PIDIS PRETIOSIS. NAPOLI KOMAREK 1702. Antikvární popis: „In -12, pp. (24) 258 (4). Leg. pergamena antica semifloscia riadattata. Fogli di guardia sostituiti. Copia in ottimo stato, quasi completamente a fogli chiusi. Opera dedicata alla descrizione delle qualità delle gemme e delle pietre preziose. Con riferimenti a importanti autori, tra questi famosi Medici ed Alchimisti (Averroes, Alberto Magno, Avicenna, Arnaldo da Villanova, Basilio Valentino, Boyle, Cardano, Galeno, Paracelso, Quercetano). Segue (da p. 235): Fr. Dominicus Antonius Faenza... Maria de Monte Carmelo antiquae observatae Regularis. Prezzo: EUR 380“ Antikvární server Maremagnum www.maremagnum.it [20. 12. 2005]

27 AV Roma, *Stato /dell' /Anime / 1696 al 1709/ SS. Quirico e Giulitta I*, f. 181r

28 Beránková II, s. 63

29 Tinto, s. 190

30 AV Roma, *Stato /dell' /Anime / 1696 al 1709/ SS. Quirico e Giulitta I*, f. 293v

31 Viz příl. VI

32 Rostirolla, G.: *L'editoria musicale a Roma nel Settecento* In: *Le muse galanti. La musica a Roma nel settecento.* ed. B. Cagli. Ist. della Enciclopedia Italiana, Roma 1985, s. 160

lých při řešení závěti. V notářských aktech žádného kapitolského notáře z tohoto roku ovšem Komárkova závěť nefiguruje a zároveň žádnou nezmiňuje ani provádějící notář de Rubeis. Naopak, odvolává se na princip dědictví „ab intestato“, tj. bez závěti. Tím také došlo k tomu, že dědictví je převáděno jmenovitě na nejstarší dítě, právě osmadvacetiletého syna **Jana Křtitele Václava Komarka**, nar. 20. 3. 1678 (Giovanni Battista Vincislao; Joannes Baptista Vincislaus), a na všechny další děti. Ten však, jak víme z jeho neapolského tisku, v Římě trvale nebyl a ani dědického aktu se neúčastnil – mezi podpisy také jeho jméno schází. Ostatní sourozenci souhlasili s tím, že předloží k inventarizaci všechny věci a majetek a že dědictví včetně tiskárny převezme jejich bratr Jan Křtitel. To je základní poznatek. Potvrzuje to i stav registru duší z farnosti SS. Quirico e Giulitta, kde v roce 1706 je Giovanni Battista opět zapsán, jak bydlí s rodinou. Opravujeme tak domněnky vyslovované dosavadními badateli.³³ V rovíně dohadů zůstává jen otázka, proč Komárek závěť nepořídil.

Vlastní nestránkované a nefoliované „**Inventario**“³⁴ pořízené ve dnech 21. – 23. dubna 1706 má stovky položek. Inventura probíhala ve zmíněném kdysi Rossiho domě v ostrůvku domů naproti kláštera dominikánek della S. Annunziata v dnešní ulici Tor dei Conti u antického Foro di Augusto. Impresa nečetných tisků z této doby nesou označení Presso la Torre del Grillo (1702 – 1705) nebo Casa del Rosi (1705 – 1706). Protože inventura zahrnuje domácnost i tiskařskou dílnu, je nepochybné, že se jednalo o stále stejné místo a adresu a nešlo o žádné další stěhování.³⁵ Tento závěr lze analogicky použít i pro různá označení tiskárny v období all' Angelo Custode.

Z textu plyne, že se jednalo celkem o osm místností, z nichž šestá v pořadí byla tiskárna. Nejčastější položkou byly obrazy, které rámované do černých, bílých a zlatých rámců (i nerámované) pokrývaly všechny volné stěny. Celkem 190 obrazů (malby, rytiny i kresby tužkou) představuje skutečnou galerii s výjevy z bible, madonou, portréty svatých, kardinálů, papeže i neurozených, ale i antická témata, zátiší a krajinomalby.

V první místnosti skladoval Komárek „potřeby, které se používají v písmolijně“³⁶ i zcela nově ulité typy. Blíže neoznačené notové typy zastupovalo 50 znaků (50 kas).

„V místnosti, kde se nachází jejich tiskárna“ zaznamenal soupis majetku³⁷ velké množství sazečských stolů, které byly zpravidla vybaveny příslušnou sazbou.

³³ Srv. Chyba, s. 168: „Kdo je majitelem tiskárny po smrti J. J. Komárka, nemůžeme říci.“ Tinto i Beránková II, s. 64: „Vedením tiskárny po smrti jejího zakladatele byl pravděpodobně pověřen Komárkův zeť Bartolomeo Bizzarini“

³⁴ Viz příl. VI

³⁵ Srov. Beránková II, s. 63

³⁶ ... několik kas s typy, tj. 50 kas s hudebními notami a další kasy s typy v počtu 161

³⁷ Dvě bedny hudebních typů (di Musica) o celkové váze 417 liber ... Jedna bedna pro hudební typy (di Musica) prázdná

Údaje uvádějí mimo písma i další dvě kasy hudebních typů – podle váhy nejob-
sáhlejší. Jedna položka zaznamenala ornamenty, jiná řecké a arabské typy atd.

Posledním dědickým dokumentem je popis „Věcí na vinici“ z 27. dubna
1706,³⁸ která se rozkládala v místě označeném jako *Acqua Bollicante* a měla být
vně neidentifikované Porta Mappinea.

Komárek odchází z římské scény v době mezi Scarlattioho poznámkou z kvě-
tna 1705 F. Medicejskému o Římu jako městu, „kde není přístřeší, kde by našla
pohostinství hudba, která tu žije jako žebračka“³⁹ a mezi triumfálním příjezdem
G. F. Händela (poč. roku 1707). Byl posledním výrazným svědkem a činitelem
římského nototisku před tím, než se celá produkce včetně Corellioho díla přenesla
do zaalpských zemí. Ve srovnání s posledním soupisem Komárkových tisků H.
Beránkové⁴⁰ uvádí náš nejnovější katalog o 60 položek více.⁴¹

Jeho potomci už hudebniny netiskli, ale přispěli také k šíření věhlasu a prestiže
i ke kodifikaci českého katolického svatého Jana Nepomuckého v mezinárodním
kontextu. Jestliže byl Komárek, Boemo v notářském zápise z roku 1690 stále
ještě veden jako „commorante a Roma“, tedy Čech, přebývajícím v Římě, jeho děti
už přídomek „Boemo“ nežívaly a splynuly s italským prostředím.

RESUME

It is not for chance we meet the nickname ‘Boemo’ three times just in the music history, among
the composers who cannot be considered as provincial ones: Giovanni Giacomo Komarek Boemo
(1648 – 1706), A.R.P.M. Boleslaus Czernohorski, Padre Boemo (1684–1742), Giuseppe Misli-
wecek, detto il Boemo, Accademico Filarmonico (1737–1781). We dare say that Komarek was
the only one who reached the top level of Roman art, science, Arcadia, cardinals, Papal Court and
artists headed by A. Corelli and A. Scarlatti.

In order to validate Komarek’s role in the Rome, Italian, Bohemian and European music life, it
was necessary to discover his birthplace, birthdate, death and separate his own activity within the
years 1676 – 1706 from the family printing workshop KOMAREK bearing his surname until at
least 1770. This separation was enabled by finding the Komarek’s biographical data (born in Hradec
Králové, Bohemia in 1648), especially his death date ante April 9, 1706 in Rome. We are forced to
leave his biography open without archive sources between 1648 – 1669/1672 i.d. before his arrival
to Rome. His acceptance among the correctors and typesetters in the *Congregatio de Propaganda
Fide* in Rome was the decisive point made by Zaccaria Domenico Aksamitek, Boëmo Pragensis
(1611 – 1691). Komarek shared his household in the Collegio Nazareno since 1678, shortly after he
had married the Roman Lavinia Natalini. He had been working for the Propaganda since 1669/1672

38 Viz příl. VII

39 Cagli, B.: L’editoria musicale a Roma nel Settecento in: *Le muse galanti. La musica a Roma
nel Settecento*, ed. B. Cargli, Istituto della Enciclopedia Italiana, Roma 1985, s. 7

40 Beránková, H.: *Tiskařská rodina Komárků v Římě*, diplomní práce na Ústavu informačních
studii a knihovnictví FF UK, Praha 1995, 128 s. + obrazové přílohy

41 Bohadlo, S.: *Giovanni Giacomo Komarek Boemo, stampatore romano / Jank Jakub Komárek
Boemo, římský tiskař (*1648 Hradec Králové – †ante 9. 4. 1706 Řím). CATALOGO / KATA-
LOG*. Tiskárna Losenický Nové Město nad Metují 2008, 54 s.

and we proofed his first private print in 1676, ten years earlier than stated by other researches. There were eight children born to his family between 1678–1695 in Palazzo Nazzareno and all of them were baptized in the nearby parish church S Andrea delle Fratte. His children godfathers on one side and his printing works on the other side illustrate Komarek's social and professional status. He denotes himself as the typographer and type flunder. The period between 1693 and 1701 may be considered the top faze for both his book and music printing.

Today, we can attest so far only 14 of his known prints between 1701 and 1706 which witnesses the real Komarek's printing house paralysis. Comparing the so far known Komarek's prints (H. Beránková 111 items) we have enlarged the list up to 166 items from years 1676 to 1706.

The key archive source to depict his thirty years of independent activity is the discovery of the inheritance list 'Adhibitio hereditatis' dated April 19–23, 1706. The workshop passed into hands of his oldest son Giovanni Battista and another brother and sisters who stopped using the nickname „Boemo“.

